

universitaire overheden. Tegen deze achtergrond is de neiging om over te gaan tot een klaagzang dan ook erg groot, maar toch slagen de meeste auteurs erin om linken te leggen met de hedendaagse situatie zonder daarbij te vervallen in een discours van defaitisme. Ook al bieden sommige hoofdstukken hier wel degelijk aanleiding toe. Zo beschrijft Judith Thissen de ontwikkeling van de dienst pers- en publieksvoorlichting aan de Universiteit Utrecht vanaf de jaren 1950 met de burger als grote verliezer in dit verhaal. De vrij amateuristische pogingen van objectieve informatievoorziening voor het grote publiek moesten geleidelijk plaats ruimen voor wetenschapsgedreven communicatie als marketinginstrument, gericht op beïnvloeding van de beeldvorming.

Het enige artikel dat echt in de lijn ligt van een aantal recente publicaties die de hedendaagse ontwikkelingen van de universiteit als bedrijf aan de kaak stellen, is dat van Lyana Francot en Bald de Vries. Het uitgangspunt hierbij is dat het Duitse Bildungsideaal niet enkel geldt op individueel niveau, maar ook op het niveau van de structuren en van organisaties als de universiteit zelf. Ook zij moeten leren en zich ontwikkelen. Hun conclusie luidt dat tijdens het voorbije decennium de universiteit als een bedrijf gericht op productie met als doel het genereren van winst wel degelijk heeft bijgeleerd, 'maar [dat] die ontwikkeling niet gespeend lijkt van (ongewenste) neveneffecten' (p. 85), op het vlak van onderwijs (zoals een focus op rendabel geachte vakken) en onderzoek (zoals de verschuiving naar onzekere, projectmatige financiering).

Zowel dit enigszins filosofische hoofdstuk als het artikel over de decanen als hybride functionaris, met een antropologische insteek, beantwoorden in beperktere mate aan de algemene doelstellingen van het boek, namelijk de complexiteit van het fenomeen in kwestie aantonen en duidelijk maken dat bepaalde aspecten ervan veel ouder zijn dan lang werd verondersteld. Henk van Rinsum en Arie de Ruijter doen wel pogingen hiertoe door zelfs terug te grijpen naar een citaat uit 1635 om de continuïteit te illustreren van de spanning tussen macht en hiërarchie van de bestuurders enerzijds en passie en autonomie van de professional anderszijds. Hun analyse komt evenwel ietwat simplistisch over. Ten eerste is de tegenstelling tussen 'control tribe' en 'academic tribe' veel minder strikt dan wordt voorgesteld en ten tweede lijkt de conclusie op te gaan voor alle leden van de universiteit en niet alleen voor de decanen. Elk van hen moet op zoek gaan naar een eigen combinatie van de logica's van de bestuurder en de professional.

Los van deze kritische bemerkingen is het overigens

een zeer boeiend stuk, maar veel overtuigender wat betreft het wijzen op de continuïteit van bepaalde tendensen is het eerste hoofdstuk over de professionalisering van het voedingsonderzoek in het interbellum. Al kan de samenwerking tussen het Hygiënisch Laboratorium van Lodewijk Karel Wolff in Utrecht en het farmaceutische bedrijf Organon niet echt worden beschouwd als een voorbeeld van *big science*, toch vormt het een belangrijke aanzet hiertoe.

Voeg hier nog het artikel aan toe van Leen Dorsman over de val van het college van bestuur in Utrecht in 1981-1982, wat maakt dat vijf van de zes bijdragen zijn toegespitst op Utrecht. Nochtans slaagt Dorsman erin om zijn zeer specifiek en lokaal uitgangspunt open te trekken tot een inzichtelijk verhaal over bestuursontwikkelingen aan Nederlandse universiteiten sinds het einde van de jaren 1950. In zekere zin daaraan voorafgaand schetst Peter Jan Knegtman de discussie over de nood aan een grotere continuïteit in het dagelijks bestuur aan de Universiteit van Amsterdam van 1945 tot 1955, en meer in het bijzonder de positie hierin van de rector als president, directeur of kanselier. Centraal in beide verhalen staat de verschuiving van een bipolair bestuursmodel (het college van curatoren enerzijds en de universitaire senaat anderzijds) naar een monistische structuur met een grotere macht voor de nieuw opgerichte colleges van bestuur en de rectoren. Het is jammer dat deze hoofdstukken niet vooraan werden geplaatst omdat hierin een aantal commissies en wetten worden voorgesteld die ook in andere artikelen ter sprake komen, maar daar soms onvoldoende in hun context worden geplaatst. Bovendien hadden meer kruisverwijzingen tussen de meestal erg specifieke casussen de bundel een explicietere samenhang kunnen verlenen.

Pieter Dhondt, Universiteit Gent

Timo Bolt, *Van zenuwachtig tot hyperactief. Andere kijk op ADHD* (Amsterdam: Uitgeverij SWP 2010). 159 pp., ISBN 978-90-8850-111-1. €19,90.

Het epidemische karakter van de psychiatrische stoornis Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) onder kinderen en jeugdigen was voor uitgever SWP aanleiding de historicus Timo Bolt uit te nodigen zijn masterscriptie over psychiatrische visies op voorlopers van deze aandoening uit te werken tot een voor een breed publiek leesbaar boek. Dat is gelukt. Het werk kan cultuurpessimisten genezen van de illusie dat we hier te maken hebben met een

fenomeen dat op het conto valt te schrijven van het 'moderne' bestaan met zijn overdaad aan prikkels via computer en televisie. Het geeft ook gelovigen in de zegeningen van de wetenschappelijke vooruitgang in farmacie en hersenonderzoek reden tot bezinning. Ondanks de Ritalin zijn de problemen nog nooit zo groot geweest.

Bolt is betrokken geraakt bij onderzoek naar de geschiedenis van de kinderpsychiatrie via de jubileumuitgave *Kinderen van hun tijd. Zestig jaar kinder- en jeugdpsychiatrie in Nederland 1948-2008*, die hij schreef samen met Leonie de Goei. Om onduidelijke redenen is die studie ook al voor de helft ingevuld met het verhaal over de omgang van opeenvolgende generaties psychiaters met het leed van onrustige kinderen en hun getergde omgeving. Er ging een uitgebreid bronnenonderzoek aan vooraf. Dat betrof oraties en handboeken van kinder- en jeugdpsychiaters, het archief van hun beroepsvereniging en interviews met hoogleraren in het vak. De geschiedenis van het labelen van de lastpakken werd gekoppeld aan de opgaande status van de kinderpsychiater: tot 1960 hanteerde men de begrippen 'ongedurig' en 'nervus', tussen 1965 en 1985 domineerde de Minimal Brain Dysfunction (MBD) en na 1985 de ADHD. Elk van de drie ziekten zou een organische basis hebben, maar alleen de MBD ging veelal gepaard met een verstandelijke beperking. Daar waren leerproblemen dus geen secundair effect van de aandoening. Over de oorzaken van de paradigmawisselingen lieten de auteurs zich alleen tentatief uit. Interessant vond ik de constatering dat kinderpsychiaters veel te danken hebben aan de ADHD, in die zin dat ze pas sinds de biologische wending in de psychiatrie en de opkomst van de medicamenteuze behandeling dé behandelars van te drukke kinderen zijn geworden. Orthopedagogen, die inzetten op gedragsbeïnvloeding, verdwenen naar het tweede plan.

Bolts nieuwe boek is veel minder terughoudend met het duiden van samenhang met bredere maatschappelijke processen. Voorlopers van ADHD neemt hij nu al rond 1900 waar. Terecht ziet hij een grote continuïteit in de diagnostiek; tot omstreeks 1960 domineerde de zenuwachtigheid, die veel breder bekend was dan het alleen door enkele psychiaters gebruikte label 'ongedurig'. De auteur heeft zich beter ingelezen in de beschikbare literatuur en dat is winst. De MBD verschijnt al rond 1960 en wordt nadrukkelijker gepresenteerd als maatschappelijk gewild alternatief voor de 'parent blaming' praktijken van de overwegend analytisch georiënteerde kinderpsychiaters. De spanning tussen het geloof in een organische oorzaak en een psychosociale behandeling van de

ziekte wordt nu niet meer verklaard uit het dubbel spoor dat veel psychiaters volgden, maar uit een dominante behandelpraktijk die zich – bij gebrek aan mogelijkheden om de oorzaak aan te pakken – richtte op het doen afnemen van de symptomen van 'secundaire' neurosen. Het verhaal over de derde en laatste periode, die van de ADHD, is nu met reden meer het relaas van de opgang van de DSM en het doorbreken van de farmaceutische revolutie in de lange tijd 'pillenpreutse' Nederlandse psychiatrie.

De samenhang in het betoog is in het nieuwe boek aanzienlijk versterkt. Dat geldt niet voor de empirische basis. Die is niet noemswaardig verbreed, terwijl de pretenties groter zijn: een eeuw omgang met onrustige kinderen plus een verklaring voor de grote veranderingen daarin. De bronnen zijn weer vooral handboeken van psychiaters, terwijl we weten dat ook anderen, zoals pedagogen en psychologen zich met de betreffende groepen hebben bezig gehouden. Voor een nieuw onderzoek was blijkbaar geen tijd. Nu ontbreken labels voor vergelijkbare groepen kinderen die bij andere beroepsgroepen in zwang zijn geweest, zoals het hyperkinetisch syndroom, dat in de jaren vijftig en zestig opgang maakte onder orthopedagogen. Er worden uitspraken gedaan over behandelpraktijken, terwijl daarvoor helemaal geen bronnen (zoals dossiers) zijn bestudeerd. En wie geen kinderpsychiater was loopt het risico als 'pedagoog' te worden aangeduid, wat me voor een kinderarts als Knapper toch weinig complimenteus lijkt. De gegeven verklaringen zijn plausibel, maar ze zijn nauwelijks onderbouwd en dus prematuur. In dit licht is het gemak waarmee 'de sociologen' en hun verklaringen voor de epidemie worden weggezet me iets te gemakkelijk. Dat geldt ook voor de uit de hoge hoed getoverde vijfde verklaring met een M. Naast de onbevredigende Mode, Moderniteit, Medische vooruitgang en Medicalisering, moet De Swaans Misère uitkomst bieden. De ellende verdient volgens mij een breder en dieper gravend historisch onderzoek, waarbij alle relevante beroepsgroepen aan bod zouden moeten komen. Het maatschappelijke probleem is er groot genoeg voor.

Nelleke Bakker, Rijksuniversiteit Groningen